

LIBRIS

We know
books

COSMIN NEIDONI este eseist, poet și prozator, membru al Uniunii Scriitorilor din România și membru al Asociației Creatorilor de Ficțiune. S-a născut pe 8 martie 1975, la Timișoara. A absolvit Facultatea de Litere, Filosofie și Istorie din cadrul Universității de Vest din Timișoara. Bursier Erasmus al Universității din Köln, a făcut studii de Politică Europeană în cadrul Școlii Masterale „Jean Monet”, cu o teză de absolvire despre problematica Războiului Rece. A publicat, până acum, 11 cărți (eseu, proză, poezie și publicistică). În 2018, a prefațat un studiu de artă fotografică, *Territorien des Selbst*, al Academiei de Artă din Klagenfurt. A tradus și a prefațat în limba română cartea 199, a autorului elvețian Adrian Morgenstern. Din 2017 este contributor al platformei jurnalistice și de analiză social-politică *Republica*. Este prezent în diverse antologii de proză scurtă, volume de eseuri și studii filosofice. Cărțile sale se află în diverse biblioteci naționale și internaționale.

Volume publicate: *Scrisoare către fiul meu* (Editura Smart Publishing, 2016); *Raport către Don Quijote* (Editura Smart Publishing, 2017); *Viața la 40 de ani* (Editura Libris, 2017); *Regatul celor mai frumoase depărțări* (Editura Libris, 2018); *100 de poeme de iubire și un cântec de disperare* (Editura Libris, 2019); *Ca o zi de duminică. În dialog cu Cristian Muntean* (Editura Creator, 2020); *Surâsul fetelor din Dublin* (Editura Creator, 2021); *Despre cunoaștere și Marele Anonim în filosofia lui Lucian Blaga* (Editura Eikon, 2021); *Farmecul discret al mirării. În dialog cu Cristian Muntean* (Editura Creator, 2022); *În nevăzutul minții celuiilalt. În dialog cu Nina Corcinschi* (Editura pentru Artă și Literatură, 2024); *Frumosul din lumea lui Van Gogh* (Editura pentru Artă și Literatură, 2025).

Cosmin Neidoni

O ISTORIE A SĂRUTULUI

DE LA ANTICI PÂNĂ ÎN ZILELE NOASTRE

EDITURA PENTRU ARTĂ ȘI LITERATURĂ
București, 2026

Cuprins

Prefață	11
I. CRONOLOGIA UNIVERSALĂ A SĂRUTULUI	21
Sărutul în Mesopotamia	27
Sărutul în Egiptul faraonic	34
Sărutul în India vedică	40
Sărutul în India clasică	48
Sărutul în Grecia Antică	54
Sărutul în Roma Antică	62
Sărutul în perioada iudaismului antic	69
Sărutul în perioada creștinismului timpuriu	78
Sărutul în Evul Mediu european	86
Sărutul în Japonia feudală	97
Sărutul în Renaștere și în modernitatea timpurie	102
Sărutul în epoca romantică	111
Sărutul în modernitatea secolului XX	116
Sărutul în postmodernitate și în contemporaneitate	123
Despre civilizații și culturi care nu au cunoscut practica sărutului	132
II. FILEMATOLOGIA	139
Ipoteze științifice despre originea biologică a sărutului	143
Antropologia sărutului	150
Neurologia: orchestra invizibilă a sărutului	158

Sărutul și sociologia	166
Dimensiunea etică a sărutului	175
Dimensiunea psihanalitică: sărutul ca formă de reactivare a unui trecut inconstient	180
Fenomenologia sărutului (Husserl, Merleau-Ponty, Levinas)	188
Sărutul în teologie	196
Sărutul mâinii. De la gest ritualic la formă verbalizată de salut	207
<i>The French kiss</i> , între emancipare erotică și spectacol	215
Semiotica sărutului în cinematografie și teatru	224
Semnificația simbolică a sărutului în lumea basmelor	245
Filematologia și limitele sale epistemologice	255
III. SĂRUTUL ÎN LITERATURA UNIVERSALĂ	261
Sărutul în legenda medievală <i>Tristan și Isolda</i>	267
Dante, Petrarca și idealul sărutului inaccesibil	274
Ipostazele sărutului terestru în <i>Decameronul</i> lui Boccaccio	284
Sărutul în literatura lui Shakespeare	291
Sărutul în literatura franceză între erotismul sublimat și realismul dezvrăjit	302
Câteva ipostaze ale sărutului în poezia (pre)romantică germană	311
Metafizica sărutului în literatura rusă de la Pușkin la Cehov	318
Sărutul în două ipostaze postmoderne: Kundera și Houellebecq	326
Sărutul în trei ipostaze poetice românești	334
IV. SĂRUTUL ÎN 12 CAPODOPERE ALE ARTEI VIZUALE	347
<i>Sărutul lui Iuda</i> , Giotto di Bondone	351
<i>Sărutul dintre Eros și Psyche</i> , Rafael Sanzio	358
Sărutul sugerat dintre Venus și Adonis în pictura lui Rubens	366
<i>Sărutul lui Francesco Hayez</i>	371
<i>Romeo și Julieta</i> sărutându-se în pictura lui Frank Dicksee	377
<i>Sărutul lui August Rodin</i>	384
În pat: sărutul lui Toulouse-Lautrec	392

Sărutul la fereastră a lui Edvard Munch	399
Sărutul lui Gustav Klimt	406
Sărutul lui Brâncuși	412
<i>Sărutul sau Les Amants</i> al lui René Magritte	419
Sărutul lui Pablo Picasso	425
Metamorfozele simbolice și semantice ale sărutului de la Giotto la Picasso	429
V. VIITORUL SĂRUTULUI	435
Cum ar fi lumea fără sărut?	437
De ce este sărutul un gest fundamental al umanității?	445
Viitorul sărutului între realitatea virtuală și emoția autentică	450
Sărutul și alteritatea: de la infernul privirii la intimitatea dialogului	454
Postfață	461
Bibliografie	470
Matrici ale sărutului în civilizația antică europeană	478
Schema sinoptică – Cronologia culturală a sărutului	479
Ilustrații	481

LIBRIS

We know
books

I

**CRONOLOGIA UNIVERSALĂ
A SĂRUTULUI**

Sărutul aparține acelei familii fragile a gesturilor umane ce par naturale, dar care, în momentele lor originare, sunt de fapt fenomene ale culturii. Când privim începuturile sărutului, nu căutăm o singură naștere, ci un mozaic de momente în care oamenii, în diverse civilizații, au descoperit că apropierea buzelor poate spune ceea ce limbajul rămâne uneori neputincios să articuleze.

Această secțiune a cărții urmărește traseul cultural-istoric al sărutului, într-o cronologie care împletește antropologia cu istoria mentalităților. Firul orientativ este dat de ordinea apariției dovezilor, nu de presupuneri arbitrare; iar această ordine ne obligă să recunoaștem că sărutul își are rădăcinile într-un Orient Antic plurivoc, anterior Indiei vedice, și abia apoi devine un limbaj extins, rafinat, diversificat în spațiul culturii și al civilizației europene.

Istoria de început a sărutului se suprapune, în bună măsură, cu momentul în care acest gest al apropierii buzelor începe să fie consemnat în scris. Atunci când vorbim despre istoria unui gest uman, ne raportăm de fapt la momentul în care el pătrunde

în sfera comunicării scrise, devenind suficient de relevant pentru a fi consemnat, interpretat sau simbolizat. Privind sărutul ca pe unul dintre cele mai complexe și mai încărcate simbolic gesturi ale omului, devine firesc să ne întrebăm dacă el are o preistorie. A existat oare o formă a sărutului înainte ca gestul să fie consemnat și codificat în formă scrisă? Există o manifestare *anteconsemnată* a acestui act de apropiere afectivă sau socială? Ei bine, deși întrebarea este perfect legitimă, formularea unui răspuns univoc și unanim acceptat rămâne dificilă. De ce? Pentru simplul motiv că, în lipsa izvoarelor scrise, suntem nevoiți să ne bazăm pe analogii culturale, pe observația comportamentului animal și pe interpretări speculative ale practicilor umane timpurii. Astfel, preistoria sărutului se conturează mai degrabă ca *un câmp de ipoteze*¹ și interpretări speculative decât ca o cronologie certă, ceea ce nu îi diminuează interesul, ci dimpotrivă, îl amplifică prin misterul și complexitatea sa.

Arheologia paleolitică oferă puține dovezi directe despre afectivitatea interpersonală. Totuși, există indicii privind gesturi de apropiere, cum ar fi îngrijirea părului sau atingerea feței, documentate prin studiul comportamentului primatelor și considerat relevant în reconstruirea gestualității hominilor². În multe grupuri de primate, atingerea buzelor sau a regiunii periorale este un semn de supunere, atașament sau

¹Una dintre ipotezele cele mai recente spune că sărutul își are originile în urmă cu aproximativ 21 de milioane de ani, la strămoșul comun al oamenilor și al altor maimuțe mari, potrivit studiului publicat miercuri (19 noiembrie 2025) în jurnalul *Evolution and Human Behavior*.

²Studiul comparativ al primatelor este o metodă legitimă de reconstruire comportamentală în paleoantropologie.

reconciliere. E foarte probabil ca *Homo erectus*, iar apoi *Homo sapiens*, să fi păstrat aceste coduri minimale. Deși nu putem vorbi despre „sărut“ în sens romantic, putem vorbi despre protosăruturi – gesturi de contact oral sau facial cu funcție de consolare, de calmare sau de apropiere. Aceste protosăruturi se aliniază conceptului de *ritualizare etologică*: transformarea unui comportament util (hrană, igienă, protecție) într-un comportament simbolic¹. Poate că sărutul a fost, și în preistorie, asociat comportamentului sexual. Erotismul uman preistoric este însă dificil de reconstituit. În paleoliticul superior, odată cu apariția primelor expresii artistice și simbolice – Lascaux, Chauvet² –, putem presupune că și comportamentele sexuale au căpătat forme ritualizate. Sărutul, ca formă de intimitate, ar fi putut deveni un ritual de apropiere erotică, nu doar o interacțiune instinctivă. Ne situăm, în timp, cu aproximativ 40 000 de ani înaintea erei creștine. Nu avem dovezi directe, dar analogia cu societățile tradiționale actuale arată că gesturile afective sunt mereu ritualizate în jurul sexualității³. Or, ritualizarea presupune un proces extrem de îndelungat, unul preistoric. Arta paleolitică nu reprezintă explicit sărutul. Nici în picturile rupestre, nici în statuetele feminine de tip „Venus“ nu apare

¹ Concept introdus de Konrad Lorenz și extins în studiile comportamentale.

² Peștera Lascaux – situată în Dordogne, aproape de localitatea Montignac, în sud-vestul Franței, și Peștera Chauvet – situată în Ardèche, în apropiere de Vallon-Pont-d'Arc, în sud-estul Franței. În ambele peșteri s-au găsit urme ale paleoliticului superior.

³ Societățile tradiționale (aborigeni, triburi amazoniene, inuți) oferă modele pentru reconstruirea comportamentelor arhaice.

gestul buzelor unite. Aceasta nu înseamnă că gestul nu exista, ci că nu avea statut simbolic suficient de autonom pentru a fi reprezentat. Cu toate acestea, figurinele paleolitice accentuează buzele, mai ales în zona eurasiatică, ceea ce sugerează valorizarea estetică a chipului feminin. De asemenea, simbolismul gurii apare în unele culturi mezolitice și neolitice, semn al trezirii unei conștiințe simbolice legate de oralitate¹. Toate aceste dovezi nu arată sărutul propriu-zis, dar arată importanța gurii și a buzelor ca simbol, ceea ce pregătește cultural apariția sărutului ca act distinct și consemnat istoric.

Am făcut acest scurt excurs tocmai pentru a nu exclude posibilitatea existenței unei preistorii a sărutului, o perioadă în care gestul ar fi putut exista liber, neconsemnat, dar totuși prezent în viața comunităților umane. După această privire asupra adâncimilor timpului, se cuvine să ne îndreptăm atenția spre momentul în care sărutul pătrunde pentru prima dată în sfera documentării. Așadar, haideți să ne întrebăm: în ce colț al lumii apar primele consemnări scrise ale acestui gest? Unde întâlnim acele prime urme textuale care transformă un act probabil foarte vechi într-un fenomen cultural recunoscut și transmis prin cuvânt?

¹ În unele culturi mezolitice, gura apare în contexte rituale legate de viață și moarte, sugerând un început de simbolism oral.

Sărutul în Mesopotamia (sec. XL – XXXI î.Hr.)

Sărutul își găsește unul dintre primele sale „acte de naștere“ culturale în Mesopotamia¹, pământul unde scrierea a fixat pentru prima oară vibrația umanului într-o matcă de lut. Civilizația mesopotamiană nu este doar un început geografic, ci și un început ontologic: aici, oamenii au învățat că gesturile lor pot fi păstrate, interpretate și codificate. În tăblițele cuneiforme, sărutul apare discret, uneori ca metaforă, alteori ca ritual, iar adesea ca o formă de apropiere care depășește frontiera erotică și intră în zona politicultului, a sacralității și a filiației.

Sărutul ca act politic are o vechime impresionantă, iar tăblițele mesopotamiene ne oferă o fereastră privilegiată spre această dimensiune a gestului. În Mesopotamia, atingerea cu buzele a picioarelor, mâinilor sau chiar a marginii mantiei unui rege nu era niciodată un act lipsit de

¹ Mesopotamia Antică se afla în regiunea dintre râurile Tigru și Eufrat, corespunzând în mare parte teritoriului actual al Irakului, cu părți în Siria și Turcia. Teritoriul principal al Mesopotamiei se află azi în Irak.

semnificație. Era un gest puternic codificat¹, încărcat de semnificații multiple, în care dimensiunile politică, religioasă și socială se împleteau fără fisură. În fața suveranului, sărutul nu reprezenta doar o formă de respect, ci și confirmarea unei ordini ierarhice imuabile. Regii mesopotamieni – văzuți adesea ca mediatori între oameni și zei – întruchipau autoritatea cosmică, iar gestul supușilor de a le atinge cu buzele veșmintele echivala cu o recunoaștere a rolului lor sacral. Prin acest contact simbolic, supusul accepta implicit ordinea stabilită, își afirma loialitatea și se integra într-un univers bine definit, în care fiecare își cunoștea locul. Sărutul nu avea doar funcție ceremonioasă, ci și funcție juridică sau diplomatică. În anumite ritualuri², el marca trecerea unui individ dintr-o stare socială în alta, întărirea unui jurământ sau finalizarea unui acord. Mai mult, în relația dintre oameni și zei, gestul era interpretat ca o formă de adorație: preoții sau credincioșii puteau atinge cu buzele statuile divine, sigiliile sacre sau instrumentele cultice, întărind în acest fel legătura lor cu puterea supranaturală. Care este, așadar, constatarea pe care o putem face? Faptul că sărutul se distanțează mult de registrul pur afectiv, devenind un limbaj în sine, un cod de comportament menit să mențină echilibrul social și cosmic. Atingerea buzelor de obiectele sau de persoanele sacre

¹ S. Dalley, *Myths from Mesopotamia*, Oxford University Press, 2000, p. 112

² A. Leo Oppenheim, *Ancient Mesopotamia: Portrait of a Dead Civilization*, University of Chicago Press, 1977, p. 192–195

reprezenta o recunoaștere a autorității, un act de supunere, dar și o formă de participare la ordinea lumii. În acest sens, sărutul apare ca un instrument politic subtil, capabil să stabilească, să legitimeze și să perpetueze structuri de putere.

Dimensiunea erotică a sărutului este, de asemenea, bine atestată¹ în civilizația mesopotamiană, iar sursele literare, mitologice și ritualice ale epocii ne permit să conturăm un tablou surprinzător de bogat. Dacă în registrul politic sărutul era un gest al supunerii și al recunoașterii, în registrul erotic el devine un act al apropierii, al dorinței și al celebrării fertilității. Literatura mitologică sumero-akkadiană² ne oferă reprezentări diverse unde sărutul apare frecvent în contexte erotice sau conjugale. Unul dintre cele mai elocvente exemple este mitul lui Inanna (Ishtar) și Dumuzi, unde zeița iubirii și a fertilității se apropie de iubitul ei cu gesturi explicite de afecțiune, încărcate de o intensitate simbolică aparte. În această relație mitică, sărutul nu este doar preambulul unei apropieri trupești, ci și o manifestare a legăturii cosmice dintre cele două principii ale vieții: energia feminină, fertilă, regeneratoare, și forța masculină, care susține ordinea și abundența. În

¹ Ibid. op cit. pag. 221–234

² Mitologia sumero-akkadiană reprezintă totalitatea zeilor, miturilor, ritualurilor și povestirilor simbolice dezvoltate în Mesopotamia Antică de către sumerieni și akkadiani, mituri care explică originea lumii, a oamenilor, funcționarea cosmosului și relația dintre oameni și divinitate.

*Imnurile către Inanna*¹, zeița îi vorbește lui Dumuzi cu un amestec de seducție și autoritate, descriindu-și buzele ca fiind „dulci precum mierea“, invitându-l la un sărut care are atât puterea plăcerii, cât și pe cea a consacrării unui ritual sacru. Sărutul devine o poartă de intrare în unirea lor sexuală, dar și în rolul cosmic atribuit acestei uniri: fertilitatea pământului, prosperitatea popoarelor și ritmul ciclic al naturii depind, în imaginarul mesopotamian, de intimitatea dintre cei doi îndrăgostiți divini.

Știți în ce context scris mai apare, în Mesopotamia, sărutul erotic? În celebra *Epopée a lui Ghilgameș*². Vă amintiți din lecturile școlare de Ghilgameș? Vă propun să intrăm împreună, preț de câteva clipe, în fascinanta lume a acestei povestiri fondatoare, poate cea mai frumoasă și mai complexă narațiune care ne-a rămas din Antichitate, și să vedem sub ce formă apare aici sărutul erotic; dar mai întâi vă propun să ne reamintim succint povestea. Ghilgameș, regele orașului Uruk, este inițial un conducător puternic, dar tiranic. Pentru a-l tempera, zeii creează un rival egal în forță: pe Enkidu, un om sălbatic, crescut în natură. Cei doi se luptă la început, dar după confruntare devin cei mai buni prieteni. Prietenia lor este, de fapt, nucleul emoțional al epopeii. Pentru a-și demonstra puterea și gloria, cei doi pornesc într-o serie de

¹ *Imnurile către Inanna* reprezintă poeme sacre prin care preoții, preotesele și credincioșii o laudă, o invocă sau îi descriu puterea și personalitatea complexă. Ele aveau rol ritualic, fiind recitate în temple, dar și rol literar, conturând una dintre primele figuri feminine majore din istoria mitologiei.

² *Epopéea lui Ghilgameș*, Gramar, 2014

aventuri eroice care stârnesc admirația oamenilor, dar îi supără pe zei. În semn de pedeapsă, zeii decid că Enkidu trebuie să moară. Moartea lui îl sfășie pe Ghilgameș, devenit prieten apropiat, și îl face să conștientizeze, pentru prima dată, propria mortalitate. Dar, dacă aceasta este pe scurt povestea, unde apare, totuși, sărutul? Și în ce fel este el erotic? Primul context în care sărutul – nu foarte explicit – își face simțită prezența este celebrul episod al inițierii lui Enkidu de către Shamhat, *preoteasa-cortesana*. Enkidu trăiește inițial ca un om-animal, acoperit de păr, alergând cu fiarele sălbatice și hrănindu-se ca ele. Păstorii îl văd și se sperie, așa că trimite la Ghilgameș, regele orașului, vestea despre această creatură. Regele are o soluție neașteptată: trimite o curtezană frumoasă și ispititoare, pe Shamhat, pentru a-l civiliza pe Enkidu și pentru a-l integra printre oameni. Shamhat îl seduce pe Enkidu și petrec împreună șase zile și șapte nopți. Între ei, ne vom imagina desigur, are loc o apropiere erotică și, implicit, gestul sărutului. Acest act erotic are, în poveste, o funcție ritualică și o valoare inițiativă. Ce înseamnă acest lucru? Momentul erotic marchează trecerea de la natură la cultură, de la sălbăticie la civilizație. Dacă Enkidu întruchipează natura brută, Shamhat reprezintă lumea orașului, ordinea socială și sexualitatea ritualizată. Ea este *mama culturală* a lui Enkidu. Nu îl naște biologic, dar îl „naște“ ca om. Scena apropierei fizice dintre cei doi devine fondatoare pentru întreg imaginarul mesopotamian al eroticului. În text, nu apare specificat, cuvânt cu cuvânt, un sărut al buzelor. Epopeea este, totuși, foarte clară în privința

gesturilor erotice: Shamhat se apropie de Enkidu cu o senzualitate elaborată, ritualică. Ea îl dezbracă, îl atinge, îl îmbrățișează și îl învață *cunoașterea femeii*. În cultura mesopotamiană, preludiul erotic includea aproape invariabil sărutul, ca gest al apropierii intime și al trecerii dintr-un registru al naturii brute într-unul al culturii. În numeroase texte sumeriene și akkadiene, sărutul este prezent în contexte similare (poeme de dragoste, imnuri către Inanna, cântece ale căsătoriei sacre). Prin analogie culturală – absolut necesară pentru înțelegerea textelor cuneiforme – putem afirma că episodul cu Shamhat implică sărutul ca gest constitutiv al unei erotici civilizatoare¹. Ce vom spune cu titlu concluziv? Că Shamhat nu îl seduce pe Enkidu doar pentru plăcere, ci pentru a-l transforma. Erotismul devine aici act pedagogic și edificator. Atingerea buzelor – sugerată, dar nespusă – marchează începutul umanizării lui Enkidu. Prin eros, el învață limbajul social, rupe legătura cu animalele și pășește pentru prima dată în lumea oamenilor. Sărutul este, așadar, o punte între natură și cultură.

În Mesopotamia, sărutul depășea cu mult dimensiunea simplă a eroticului sau a supunerii sociale. El se transforma într-un vehicul al binecuvântării, un gest prin care se transmitea o energie protectoare, invizibilă, dar reală, pentru credința oamenilor antici. Nu era doar un act erotic sau o formalitate politică. Sărutul era un mijloc prin care omul intra în contact cu sacralitatea și cu puterea divină. În

¹ M. Stol, *Psychosocial Aspects of Sumerian Sexuality*, în „Journal of Cuneiform Studies”, 1985, p. 28-45

templele mesopotamiene, preoții și pretesele ating cu buzele statuile zeilor, obiectele sacre sau templele în sine, pentru a capta protecția și binecuvântarea lor. Prin acest gest, actul corporal devine ritual, iar trupul și buzele omului funcționează ca un canal prin care se transferă o energie supranaturală. La fel, în sfera familială, sărutul capătă o dimensiune afectivă și protectoare. Părinții își binecuvântau copiii cu sărutul, considerând că prin acest gest se transmite o forță vitală, o garanție simbolică a sănătății, prosperității și siguranței. Astfel, sărutul nu mai este doar semn al afecțiunii, ci un act performativ: prin atingerea buzelor se activează o legătură invizibilă între cel care dă și cel care primește, între generații, între uman și divin.

Să încercăm acum împreună să formulăm o concluzie a parcurgerii noastre prin povestea sărutului din civilizația mesopotamiană. Ce am constatat? În Mesopotamia, sărutul nu este niciodată doar un gest intim, ci și un simbol complex al puterii, al sacralității și al erotismului. De la supușii care ating cu buzele mantia regelui, până la poveștile lui Enkidu și Ghilgameș sau la seducția zeiței Ishtar, gestul buzelor traversează politicul, miticul și eroticul, construind o rețea simbolică densă, cu o incontestabilă dimensiune istorică și antropologică. Și, odată ce am descifrat aceste dimensiuni, putem continua călătoria noastră în timp și în spațiu spre Egipt, India vedică, mergând pe linie diacronică până în secolul nostru, pentru a urmări modul în care sărutul și-a extins rolurile simbolice, păstrând întotdeauna o legătură intimă între afectivitate, erotism și sacru.